

М. І. Мельник, І. В. Леуцх

Сучасні глобальні виклики та тренди: діагностика впливу на ендogenousний розвиток регіону

Розглянуто різні підходи до трактування дефініції «глобалізація» та оцінювання її впливу на ендogenousний розвиток держави та регіонів. На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, аналітичних матеріалів виявлено основні сучасні глобалізаційні виклики й тренди: посилення взаємозалежності економік країн світу; посилення економічного протекціонізму; зростання обсягів зовнішніх боргів країн світу; зростання нерівномірності в розподілі доходів, поглиблення розриву між багатими та бідними країнами; урбанізація, метрополізація; політико-ідеологічні та воєнні виклики та ін. Названо основні сфери впливу цих мегатрендів у контексті ендogenousного розвитку регіону: резилентність економіки регіону до циклічних глобальних коливань і ризиків; включеність регіону до глобальних ланцюжків створення доданої вартості; інтелектуалізація праці, людський потенціал, економіка знань і креативна економіка; згуртованість просторового соціально-економічного розвитку; кібербезпека економіки регіону; віртуалізація суспільно-політичних відносин; діджиталізація; міграційні та туристичні потоки та ін. Доведено, що вплив сучасних глобальних викликів і трендів на ендogenousний розвиток регіону є різнонаправленим. Окремі тренди можуть бути ризиками та загрозами для ендogenousного розвитку регіону (тобто зумовлювати погіршення його соціально-економічного стану), а інші, попри створення певних загроз безпеці регіону, все ж можуть мати й позитивні чи нейтральні результати.

Ключові слова: глобалізація, ендogenousний розвиток регіону, глобальні тренди, глобальні виклики, соціально-економічний розвиток, міжнародна торгівля, фінансова глобалізація.

Постановка проблеми. ХХІ століття – це час бурхливого розвитку науки та техніки, високих технологій, віртуалізації соціально-економічного життя суспільства, стрімкого розвитку метрополій і поширення міського способу життя. Водночас останні 20 років ознаменувалися низкою політико-ідеологічних криз (Білорусь, США, Ірак та ін.), дипломатичних протистоянь (Туреччина – Греція, Іран – США, КНДР та сусіди), зростанням військової напруги у світі (Сирія, Афганістан, Схід України та ін.), наявністю значної кількості природно-екологічних викликів (зникнення світового біорізноманіття, зміна клімату, зростання забруднення довкілля, природні катаклізми) та викликів, пов'язаних з життям і здоров'ям населення. У цих умовах загострюється потреба в переході до політики розвитку держави та регіонів, орієнтованої на забезпечення довгострокового економічного зростання на основах ендogenousізації. А дослідження сучасних глобальних викликів і трендів, розроблення інструментарію ендogenousного розвитку регіонів України в умовах зниження динаміки світової торгівлі, посилення міжнародної інтеграції та взаємозалежності економік країн (регіонів), зростання їхніх зовнішніх боргів тощо дозволить не лише виявити сучасні загрози та бар'єри для ділової активності, розробити механізми до їх адаптації, але й сформувати надійну базу для прориву та підвищення конкурентоспроможності в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень. У міжнародний політичний та науковий лексикон термін «глобалізація» увійшов приблизно в 1960-х рр., однак в академічних дослідженнях це поняття набуло значущості лише в середині 1980-х рр.

Вагомий внесок у розвиток теорії глобалізації зробив професор Гарвардської школи бізнесу Т. Левітт, який трактував глобалізацію як феномен злиття ринків окремих продуктів, які виробляються транснаціональними корпораціями [1].

Глобалізація супроводжується посиленням взаємозв'язку та взаємозалежності народів і країн світу, що включає два пов'язані елементи: відкриття міжнародних кордонів задля пришвидшення потоків товарів, послуг, фінансів, людського капіталу та інновацій, а також трансформацію політичних інституцій, які сприяють зазначеним потокам, на національному та міжнародному рівнях [2].

Глобалізацію розглядають також як більш тісну економічну інтеграцію всіх країн світу в результаті лібералізації та подальшого збільшення обсягів

і різноманітності міжнародної торгівлі товарами й послугами, падіння цін на транспорт, зростання інтенсивності міжнародного проникнення капіталу, прискореного поширення технологій [3].

Академік НАН України В. Геєць вивчає глобалізацію через проникнення у світовому вимірі інформаційних, фінансових, культурних, ділових (виробничих, торговельних) процесів, що змінюють як соціальне, так і соціокультурне життя більшості країн світу на основі декларації політики визначення суверенітету народів та їхніх країн, невтручання у внутрішнє життя і визначення за кожним права на самовизначення і розвиток згідно з ідеологією про демократизацію суспільного життя на основі поваги прав і свобод кожного як на мікро-, так і макроекономічному рівні [4]. Водночас у наукових колах давно точаться дискусії з приводу характеру впливу глобалізації на національні та регіональні економіки. Наприклад, прибічники глобалізації вбачають у ній можливість подальшого прогресу за умови розвитку інформаційного суспільства, опоненти ж попереджають про загрози для національних культурних традицій та поглиблення соціальної нерівності.

Низка дослідників переконані, що глобалізація відкрила доступ економікам країн, що розвиваються, шлях до світового ринку, забезпечила зменшення бідності, сприяла зростанню продуктивності праці зайнятого населення внаслідок індустріального розвитку [5; 6].

Натомість антиглобалісти [7-9] вважають, що результат глобалізації є негативним (насамперед для країн, що розвиваються), що проявляється у зростанні соціально-економічної нерівності у світі, зростанні зовнішніх боргів і посиленні соціальної напруги. Як приклад часто наводиться боргова криза 1980-х рр., спричинена «Вашингтонським консенсусом». Опоненти глобалізації зазначають, що неоліберальна глобальна економіка може бути справді ефективною та вигідною лише за умови рівності (економічної, фінансової, політичної) усіх учасників глобального ринку.

Сьогодні ми спостерігаємо процес послаблення міжнародної інтеграції та взаємозалежності економік країн (регіонів), який несе загрози негативного впливу на довгострокове зростання через зниження обсягів і темпів росту міжнародної торгівлі; втрату взаємодії, спільного руху економік; перегляду умов торгової політики в тому сенсі, що скорочення міжнародної взаємодії та уповільнення зростання будуть стимулювати протекціонізм і збільшення ризику міжнародних конфліктів.

Власне, сучасні виклики і тренди розвитку світової економіки засвідчують існування постглобалізаційних процесів. До світової фінансової кризи 2008-2009 рр. глобальна торгівля часто зростала швидше, ніж ВВП. Щорічні темпи приросту світової торгівлі протягом 2009-2018 рр. (3,5%) були повільнішими, ніж у середньому до кризи (7,6% за період 1987-2007 рр.), і в реальному вираженні дещо менші за темпи зростання світового ВВП. У 2019 р. – нульові темпи приросту світової торгівлі, сьогодні ситуація значно ускладнюється торговельною війною між США та Китаєм, а політичні лідери та суспільство багатьох країн все частіше відкидають економічну відкритість і виступають за суверенізацію, національний «еґоїзм» та економічний протекціонізм (хвилі протекціонізму між США з Європою, між Японією та Кореєю).

Крім того, роль глобалізаційних чинників і ризиків ендегенного розвитку регіонів загострюється в умовах пандемії COVID-19. За прогнозами СОТ, у 2020 р. світова торгівля скоротиться на 13-32%. Такий широкий діапазон прогнозу пояснюється безпрецедентністю епідеміологічної кризи (темпи падіння будуть більш істотними, ніж під час фінансової кризи 2008-2009 рр.). І зниження темпів зростання глобальних ланцюжків створення вартості (GVC) є однією з причин уповільнення темпів зростання торгівлі. Це супроводжується подальшою активізацією протекціоністських заходів, у відповідь на які фірми можуть відкласти або навіть скасувати довгострокові інвестиції або втратити своє включення до торгових мереж, що потребуватиме часу для відновлення в

майбутньому. Тому спадною є світова тенденція щодо портфельних і прямих іноземних інвестицій, міграційних і туристичних потоків через посилення контролю та захисту регіональних ринків (товарів, праці, капіталів, інформації).

Ризики та виклики для соціально-економічного розвитку національної та локальної економік, зумовлені глобалізацією, повністю нейтралізувати неможливо. Натомість вони мають бути мінімізовані. Погоджуючись із дослідниками [10; 11], вважаємо, що відповіддю на виклики глобалізації має стати локальна політика ендегенного розвитку. У цьому контексті важливою є діагностика впливу сучасних глобальних викликів і трендів на ендегенний розвиток регіонів і держави для пошуку механізмів та інструментів посилення їхньої резилентності до зовнішніх загроз і нівелювання ризиків ендегенного розвитку регіонів країни.

Метою статті є ідентифікація сучасних глобальних викликів і трендів та діагностика їхнього впливу на ендегенний розвиток регіону.

Основні результати дослідження. Сьогодні глобалізація впливає практично на всі основні сфери життєдіяльності і соціальної організації суспільства, а її наслідки для розвитку регіонів і держави можуть бути як негативними, так і позитивними.

Глобальні тренди в сьогодишніх умовах змінюють вектор свого впливу і справляють визначальний вплив на економіку та потенціал ендегенного розвитку регіонів України з огляду на:

- посилення поліцентричності, що призводить до загострення конкуренції між світовими центрами, перерозподілу ресурсів, ринків, сфер впливу та виникнення «ігор політичних союзів», основним мотивом яких є використання інструментів економічного тиску на країни й регіони в боротьбі за паливно-енергетичні ресурси та пошук нових джерел енергії;
- розширення протекціоністських тенденцій і глобальної асиметрії, спроби більш жорсткого захисту національних економічних систем, прагнення мінімізації залежності від імпортової продукції;
- зниження рівня функціональності міжнародних інститутів через появу нових проблем і завдань в умовах формування сучасних глобальних викликів;
- початок регіоналізації віртуальних мереж для захисту від кібератак, систем тотального стеження та «інформаційних воєн», і не тільки в частині безпосереднього проведення фінансово-економічних операцій, але й в інших видах і способах обміну інформацією.

Згідно з теорією ендегенного зростання, визначальний вплив на економічний розвиток чинять інвестиції в людський капітал, інновації, технології та знання [12]. У контексті впливу глобалізації на зазначені чинники ендегенного розвитку цікавим є дослідження П. Самімі та Х. С. Дженатабаді [13]. Використовуючи узагальнений метод оцінювання моментів (Generalized Method of Moments – GMM), автори доводять статистично значущий вплив глобалізації на економічне зростання держави. Крім того, вони зазначають, що позитивний вплив глобалізації посилюється в країнах з більш освіченим населенням і добре розвинутою фінансовою системою. Водночас ефект глобалізації також залежить від рівня доходу держави. Тобто країни з високим і середнім рівнем доходу отримують позитивні ефекти («виграють») від глобалізації, а для країн з низьким рівнем доходу глобалізація несе менш прогресивні (а часто й негативні) наслідки. Деяко схожі висновки містяться в дослідженні «Глобалізація та нерівність: світова економічна перспектива» [14]. Тут також зазначається, що вирівнювання асиметричності впливу глобалізації на країни (регіони) можливе шляхом розширення доступу населення до освіти, фінансових ресурсів (передусім кредитів), а також зниження торговельних бар'єрів.

Доводиться також біполярність вектора впливу глобалізації на ендегенний розвиток країн [14]. Якщо глобалізація торгівлі зумовлює скорочення нерівності між багатими та бідними державами, то фінансова глобалізація (включно зі спрямованістю потоку прямих іноземних інвестицій) здебільшого

результується зростанням нерівності між багатими та бідними державами, а також посиленням попиту на висококваліфіковану робочу силу. Емпірично доведено відсутність «достовірно значущого ефекту від глобальної фінансової інтеграції для економічного зростання в країнах, що розвивається» [15; 16]. У низці досліджень вказується також на зростання розриву між багатими й бідними державами внаслідок глобалізації [3; 17], хоча не заперечується той факт, що глобалізація все ж сприяла розвитку економічної свободи та дещо підвищила загальний рівень життя в усьому світі.

Досліджуючи *вплив глобалізації* (зокрема у сфері торгівлі, ПШ та міграції) на такі складові ендogenousного розвитку, як *ринок праці та соціально-класові трансформації* у високорозвинутих країнах, Д. Рафаела та С. Валтер [18] роблять висновок, що глобалізація здатна спричинити низку загроз і ризиків населенню з нижчим рівнем освіченості (порівняно з висококваліфікованими працівниками). Наприклад, глобально орієнтована економіка високорозвинутої держави стає бажаним місцем життєдіяльності для іммігрантів. Унаслідок цього зростає конкуренція на місцевому ринку праці, а найбільш вразливими до неї є саме місцеві низкокваліфіковані працівники.

Людський капітал – основа ендogenousно орієнтованого розвитку регіонів і держави загалом [12]. З одного боку, глобалізація є інструментом подолання бідності та голоду у світі, з іншого, – зумовлює низку *викликів і загроз життю та здоров'ю населення*. Як зазначає Б. Вассенар [19], глобалізація сприяла удосконаленню методології досліджень у сфері охорони здоров'я, унаслідок чого клінічні дослідження стали більш глибокими та комплексними. Водночас «розмивання» кордонів держав, зростання обсягів міжнародних туристичних і міграційних потоків тощо результувалися зростанням кількості глобальних епідемій (як приклад наводяться поширення пневмококової інфекції 1980-х рр., епідемія гострої респіраторної вірусної інфекції (SARS) 2003 р. та ін.), можуть загрожувати глобальній системі охорони здоров'я тощо [20-23]. Не стала винятком і нинішня пандемія COVID-19, подолання економічних і соціальних наслідків якої було основною темою Всесвітнього економічного форуму-2021 у м. Давос¹. Пандемія COVID-19 стала не просто «чорним лебедем» для світової та національних економік, вона ризикує стати приводом протистояння за доступ до ресурсів, що в перспективі 5-10 років призведе до геополітичної нестабільності [24].

Однак, будучи тригером загострення соціальних суперечностей, погіршення епідеміологічної та економічної ситуації в регіонах України, державі та світі загалом, пандемія COVID-19 все ж прискорила цифровізацію економіки (розвиток електронної комерції, цифрових державних послуг, електронних платежів тощо), сприяла переходу соціальних відносин у віртуальний простір. Але аналітики зазначають, що, попри збереження та зміцнення такої тенденції в найближчій перспективі, є висока ймовірність посилення обмеження свободи слова та цензури (суб'єктами чого, найімовірніше, стануть ТНК) [25], а також дезінформації суспільства та впливу на демократичні цінності, закликів до насильства та фейкових новин [24].

Пандемія COVID-19, попри її пов'язаність переважно з ризиками для життя та здоров'я населення, спричиняє також низку загроз для ендogenousного розвитку регіону, зокрема:

- провокує зростання дефіциту бюджету та обсягів зовнішніх боргів, зокрема в умовах відсутності ефективної середньострокової бюджетної політики;
- посилює невизначеність у бізнес-середовищі, що проявляється, зокрема, через зниження темпів росту торгівлі товарами та послугами, закриття малих і середніх підприємств, утруднення доступу бізнесу до кредитних ресурсів тощо;
- посилює соціальну нестабільність, знижує ступінь захищеності суспільства.

Вплив глобальних ризиків і загроз на інший важливий аспект ендogenousного розвитку регіону – *інноваційний потенціал та інтелектуалізацію праці*, показано

¹ За даними Міжнародної організації праці при ООН, унаслідок пандемії та карантинних обмежень світова економіка втратила 225 млн робочих місць – таких масштабів скорочень світ не зазнавав навіть у часи Великої депресії у 30-х роках минулого століття.

в дослідженні [26]. Називаючи інтелектуальний капітал першорядним фактором розвитку регіону, автори констатують, що вектор його міграції (як і міграції інновацій, технологій тощо) завжди буде спрямований у бік країн з можливістю швидшої та вищої капіталізації інноваційно-інтелектуального потенціалу. У цих умовах актуалізується потреба в стимулюючій національній і регіональній політиці щодо висококваліфікованих спеціалістів і науковців шляхом збільшення видатків на інноваційний розвиток, дослідження та розробки.

Іншою сучасною глобальною загрозою ендегенному розвитку регіонів і держави загалом є *політико-ідеологічні та воєнні виклики* – конкуренція політико-ідеологічних доктрин; локальні та регіональні воєнні конфлікти; ризик застосування зброї масового ураження; міжнародний тероризм та організована злочинність; використання інформаційного простору як інструменту впливу на економічних і політичних опонентів, інформаційні війни; перехід від біполярного до багатопольярного світового порядку. Їхній вплив на ендегенний розвиток регіону підтверджується, зокрема, падінням рівня соціально-економічного розвитку Донецької² та Луганської³ областей в умовах військового протистояння з Росією на Сході України.

Прикладом негативного впливу політико-ідеологічних і воєнних викликів на ендегенне зростання може слугувати й анексія Російською Федерацією Кримського півострову, внаслідок якої економічні втрати для України досягли 135 млрд дол. США⁴, або близько 75% ВВП України у 2013 р. Через окупацію Криму Україна втратила близько 4,5% своєї загальної площі, з них 20% займають гори, ще 8% – водойми. Приватні власники активів в Криму, яких налічувалося 20 тис. підприємств, втратили активи на суму 18,488 млрд дол. США. Серед втрачених галузей – генерація та розподілення електроенергії, розподілення газу, переробна промисловість, а також будівництво, частина рекреаційного комплексу, інші види послуг. Окрім прямих втрат, понесені були й непрямі, пов'язані з руйнуванням чи спотворенням ланцюжків вартості та транспортних коридорів. Активи державних компаній, які були зареєстровані безпосередньо в Криму до тимчасової окупації, станом на початок 2014 р. становили 2,7 млрд дол. США. Серед найбільших – енергетичні компанії Чорноморнафтогаз та Феодосійське підприємство із забезпечення нафтопродуктами, об'єкти транспортної інфраструктури (морські торговельні та рибні порти) [28].

Іншим серйозним викликом ендегенного розвитку регіонів і держави сьогодні є *криза інституту глобального лідерства*, яка ускладнюється тим, що світовий порядок формується не всіма елементами міжнародної системи, а декількома найпотужнішими за сукупним потенціалом державами або державою, яка досягла рівня гегемона. З огляду на зазначене, справедливо видається думка академіка

² Якщо у доконфліктному 2013 р. рівень зайнятості населення Донецької області становив 69,5% загальної чисельності населення працездатного віку (відповідний середній показник по Україні – 67,4%), то у 2015 р. скоротився до 59% (відповідний середній показник по Україні – 64,7%). У 2013 р. обсяг ВРП у розрахунку на одну особу становив 37,8 тис. грн, а у 2015 р. скоротився до 26,9 тис. грн. Частка ВРП області у відповідному загальнодержавному скоротилася за цей період з 10,8% до 5,8%. Індекс фізичного обсягу обороту роздрібною торгівлі у 2014 р. щодо 2013 р. становив 61,2%, а у 2015 р. щодо 2014 р. – лише 33,6%. У 2014 р. Індекс євроінтеграційного економічного поступу регіону становив 0,241 п., у 2015 р. скоротився до 0,235 п., а у 2016 р. становив лише 0,172 п. [27]).

³ У 2013 р. обсяг ВРП у розрахунку на одну особу становив 24,5 тис. грн, а у 2015 р. скоротився до 10,8 тис. грн. Частка ВРП області у відповідному загальнодержавному скоротилася за цей період з 3,6% до 1,2%. Індекс фізичного обсягу обороту роздрібною торгівлі у 2014 р. щодо 2013 р. становив 43,3%, а у 2015 р. щодо 2014 р. – лише 28,5%. У 2014 р. регіон займав 14 місце серед областей України за Індексом євроінтеграційного економічного поступу, у 2015 р. – 24 місце. Сьогодні Луганщина продовжує залишатися на найнижчих сходинках зазначеного рейтингу [27]).

⁴ 135 млрд дол. США – це прями втрати активів, в які входить вартість землі на Кримському півострові (3 млрд дол. США) та доведених покладів корисних копалин (52,3 млрд дол. США) у вигляді, зокрема, природного газу та сирої нафти, втрати житлової нерухомості населенням (42,7 млрд дол. США), втрати приватних компаній (18,4 млрд дол. США) та банків (2,7 млрд дол. США), втрати держави (14 млрд дол. США) та місцевих громад (1,7 млрд дол. США).

В. Геєця щодо потреби в переході «...на стабільну траєкторію довгострокового економічного зростання на основах ендегенізації, завдяки якій знижуватиметься роль екзогенних чинників в економічному розвитку, які нині домінують» [29].

Водночас нівелювання негативного впливу глобальних чинників і трендів на розвиток регіону вбачається нами і в посиленні просторової когерентності регіональної політики, яку розглядаємо як синтетичну (інтегральну) характеристику, що розкриває здатність територіально-суспільної системи до просторової цілісності, інтегрованості, зв'язаності, узгодженості в соціальній, економічній суспільній, інституційній площині на локальному, регіональному, субрегіональному, макрорегіональному та національному рівнях. Вважаємо, саме просторова когерентність сприятиме досягненню міжрегіональної (міжтериторіальної) конвергентності, групової суб'єктності, солідарності та єдності соціально-економічного простору країни, розвитку мережевих економічних зв'язків, підвищенню ефективності реалізації територіального капіталу, а також формуванню суспільної здатності та готовності до спільних дій, взаємодії на основі ідентичності, довіри, інклюзії для протистояння та подолання негативних наслідків сучасних мегатрендів.

Проведене дослідження дозволило окреслити основні сучасні глобальні виклики та тренди, а також вказати основні сфери їхнього впливу в контексті ендегенного розвитку регіону (рис. 1).

На нашу думку, вплив сучасних глобальних викликів і трендів на ендегенний розвиток регіону є різнонаправленим. Наприклад, окремі тренди можуть бути ризиками та загрозами для ендегенного розвитку регіону (тобто зумовлювати погіршення його соціально-економічного стану), а інші, попри створення певних загроз безпеці регіону, все ж можуть мати позитивні чи нейтральні результати.

Вважаємо, що для регіонів України правильне визначення домінант і детермінант ендегенного розвитку дасть змогу більш ефективно трансформувати регіональну економіку (зокрема в контексті активізації її інноваційно-технологічних та інституційних складових) у напрямі розвитку прогресивних тенденцій світогосподарської системи з подальшою інтеграцією в її середовище на більш вигідних умовах і вищою результативністю для регіонів та держави загалом.

Висновки. Глобалізація як концепція сама по собі не є проблемою, але спосіб її реалізації на практиці та управління нею є надзвичайно проблематичними. Проведене дослідження засвідчує актуальність пошуку нових підходів до формування виваженої економічної політики ендегенного розвитку, яка б базувалась на підтримці стратегічних напрямів економічного розвитку та стимулюванні національного виробництва в контексті забезпечення більш повних виробничих циклів, обґрунтованій політиці імпортозаміщення, розвитку споживчого ринку, нових стандартах захисту підприємницького сектору від глобальних коливань (викликів і загроз), формування стратегічної конкурентоспроможності економіки регіонів у довгостроковій перспективі та її адаптивності до циклічності глобалізаційних процесів.

Питання переорієнтації виробництва та сфери послуг на внутрішній ринок потребує оперативного розроблення політики посилення інтегрованості внутрішньорегіонального та міжрегіонального економічного простору регіонів України для захисту та резилентності до зовнішніх викликів і загроз. Можливості для економіки різних регіонів також залежать від наявності обґрунтованих механізмів стимулювання зовнішніх і внутрішніх інвестицій в економіку в контексті потреби диверсифікації внутрішнього ринку товарів і послуг у нових умовах господарювання. А тому оцінювання потенціалу стійкості економіки таких регіонів, яка перебуває в контексті концепції резилентності (гнучкості, життєздатності) регіонів, потребує особливої уваги та визначає напрям подальших досліджень авторів статті.

Список використаних джерел

1. Levitt T. The Globalization of Markets. *Harvard Business Review*: Website. 1983, May. URL: <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets>

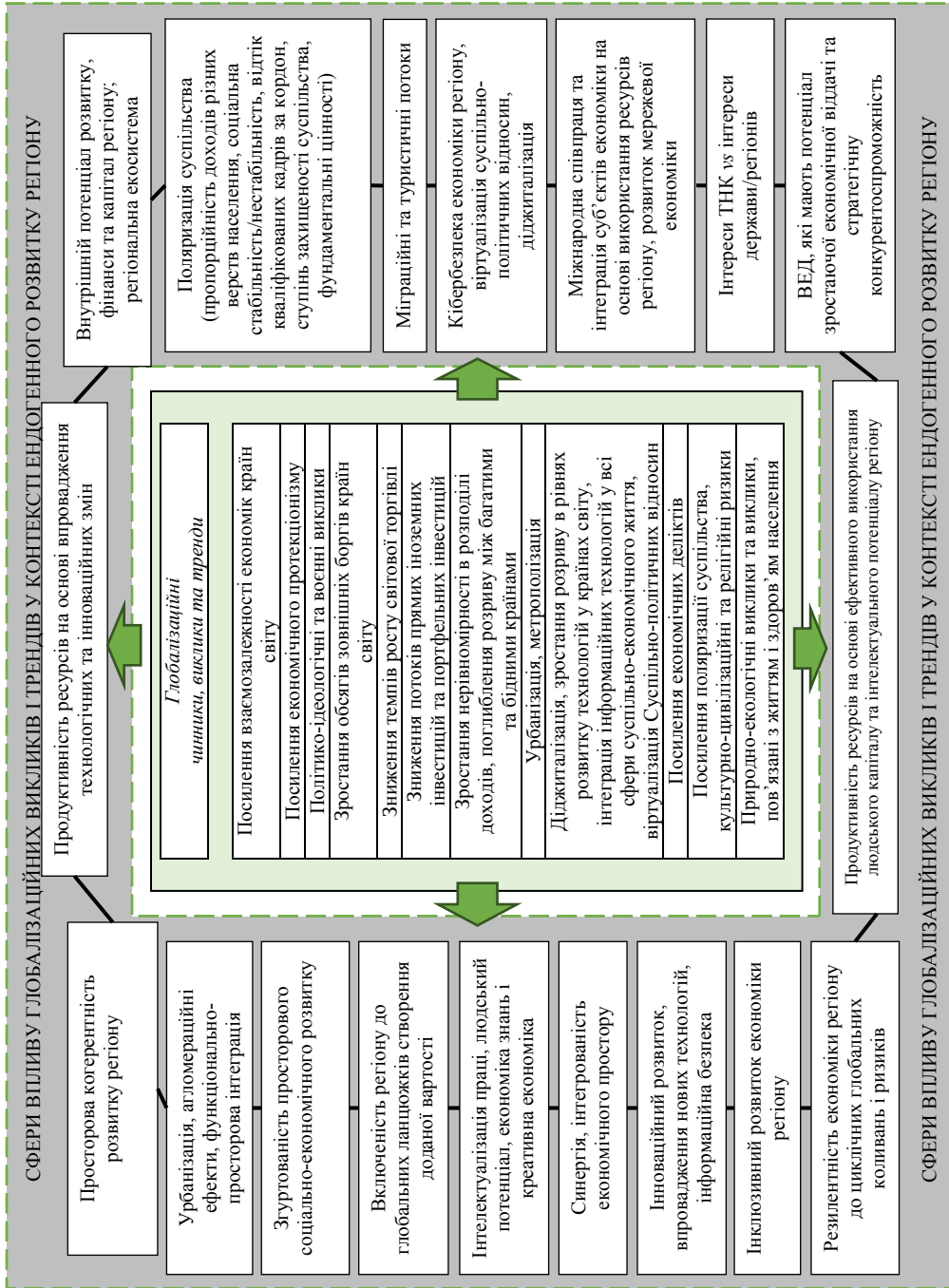

Рис. 1. Глобалізаційні виклики і тренди та їхній вплив на ендегенний розвиток регіону

Джерело: складено авторами.

2. Globalization: Definition, Benefits, Effects, Examples – What is Globalization? *Youmatter*: Website. 16.10.2020. URL: <https://youmatter.world/en/definition/definitions-globalization-definition-benefits-effects-examples>
3. Globalisation. Compass: manual on Human Rights Education with Youth Participation. *Council of Europe*: Website. 2021. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/globalisation>
4. Геєць В. М. *Майбутнє України між ЄС та ЄПІ*. К.: ІЕП НАН України, 2005.
5. *The global transformations reader* / Eds. D. Held, A. McGrew. Cambridge: Polity Press, 2016.
6. Bardhan P. Does Globalization Help or Hurt the World's Poor? *Scientific American*: Website. 26.03.2006. URL: <https://www.scientificamerican.com/article/does-globalization-help-o-2006-04>
7. Martell L. *The sociology of globalization*. 2nd ed. Cambridge: Polity Press, 2017.
8. Birdsall N. Asymmetric Globalization: Global Markets Require Good Global Politics. *Brookings*: Website. 01.03.2003. URL: <https://www.brookings.edu/articles/asymmetric-globalization-global-markets-require-good-global-politics>
9. Stiglitz J. E. *Globalization and Its Discontents*. New York: W. W. Norton, 2002. 282 p.
10. Hien M. The Needs for Endogenous Development in the Era of Globalization: The Case of Thanh Hoa Province DO. *Semantic Scholar*: Website. 2007. URL: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:12930589>
11. Vazquez-Barquero A., Rodriguez-Cohard J. C. Local development in a global world: Challenges and opportunities. *Regional Science. Policy & Practice*. 2019 Dec. Vol. 11 (6). Pp. 885-897. DOI: <https://doi.org/10.1111/rsp3.12164>
12. *Стале ендегенне зростання регіонів України в умовах децентралізації*: монографія / ред. І. З. Сторонянська. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2019. 501 с.
13. Samimi P., Jenatabadi H. S. Globalization and Economic Growth: Empirical Evidence on the Role of Complementarities. *PLoS ONE*. 2014. Vol. 9(4): e87824. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0087824>
14. International Monetary Fund. *Globalization and Inequality*. *World Economic Outlook*. 2007 Oct. 276 p. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781589066885.081>
15. Prasad E., Rogoff K., Wei S. J., Ayhan Kose M. Effects of Financial Globalization on Developing Countries: Some Empirical Evidence. *International Monetary Fund*: Website. 2003. URL: <https://www.imf.org/external/np/res/docs/2003/031703.pdf>
16. Hali E., Levine R., Ricci L., Slok T. International Financial Integration and economic growth. *Journal of International Money and Finance*. 2002. Vol. 21(6). Pp. 749-776.
17. *Globalization and Development. A Latin American and Caribbean Perspective* / Eds. J. A. Ocampo, J. Martin. 2003. URL: <https://publications.iadb.org/publications/english/document/Globalization-and-Development-A-Latin-American-and-Caribbean-Perspective.pdf>
18. Rafaela D., Walter S. Globalization, Labor Market Risks, and Class Cleavages. *The Politics of Advanced Capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. Pp. 133-156.
19. Wassenaar W. Providing services globally: the experience of internet pharmacy. *Healthcare Papers*. 2003. Vol. 4. Pp. 69-74.
20. Baris E., McLeod K. Globalization and International Trade in the Twenty-First Century: Opportunities for and Threats to the Health Sector in the South. *International Journal of Health Services*. 2000. Vol. 30(1). Pp. 187-210. DOI: <https://doi.org/10.2190/X4XQ-Y1A8-7LWE-LWMA>
21. Pang T., Guindon G. E. Globalization and risks to health. *EMBO reports*. 2004. Vol. 5. Pp. S11-S16. DOI: <https://doi.org/10.1038/sj.embor.7400226>
22. MacPherson D. W., Gushulak B. D., Baine W. B., Bala Sh., Gubbins P. O., Holtom P., Segarra-Newnham M. Population mobility, globalization, and antimicrobial drug resistance. *EID Journal*. 2009. Vol. 15(11). DOI: <https://doi.org/10.3201/eid1511.090419>
23. Sigler T., Mahmuda S., Kimpton A., Loginova J., Wohland P., Charles-Edwards E., Corcoran J. The socio-spatial determinants of COVID-19 diffusion: the impact of globalization, settlement characteristics and population. *Global Health*. 2021. Vol. 17. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12992-021-00707-2>
24. Ворошилов О. Всесвітній економічний форум у Давосі-2021. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*: сайт. 2021. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2021/ukr2.pdf>
25. Сиротюк Ю., Олійник Ю., Холявка А., Чупак О. Глобальні безпекові, політичні, економічні тенденції у світі в 2021 році та їхній вплив на Україну. *Українські студії стратегічних досліджень*: сайт. 13.01.2021. URL: <https://ussd.org.ua/2021/01/13/globalni-bezpekovi-politychni-ekonomichni-tendentsiyi-u-sviti-ta-yihnij-vplyv-na-ukrayinu-v-2021-rotsi>
26. Калюгіна С. Н., Пьянов А. И., Стриелковски В. Угрозы и риски интеллектуальной безопасности России в условиях мировой глобализации. *Journal of Institutional Studies*. 2020. № 12(1). С. 117-127. DOI: <https://doi.org/10.17835/2076-6297.2020.12.1.117-127>
27. Індекс євроінтеграційного економічного поступу регіонів України у 2014-2019 рр. *NDO.lg.ua*: сайт. 2020. URL: <http://ndo.lg.ua/filereader/index/4080/dd14438e8b38b6db131f6368f75f39ef>
28. Горюнов Д., Твардовський А., Кольцов М., Юзьків В., Сахно Г., Прохоров Б. *Оцінка економічних втрат України від тимчасової окупації Кримського півострову*: аналітична записка. 2021. 56 с. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/07/final-crimea-losses-report-clean.pdf>

29. Геєць В. М. Ендогенізація розвитку економіки у вимірі рівноправності відносин держави, бізнесу та суб'єктів голосування. *Економіка України*. 2018. № 7. С. 3-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_7_2

References

1. Levitt, T. (1983, May). The Globalization of Markets. *Harvard Business Review*: Website. Retrieved from <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets>
2. Globalization: Definition, Benefits, Effects, Examples – What is Globalization? (2020, Oct 16). *Youmatter*: Website. Retrieved from <https://youmatter.world/en/definition/definitions-globalization-definition-benefits-effects-examples>
3. Globalisation. Compass: manual on Human Rights Education with Youth Participation (2021). *Council of Europe*: Website. Retrieved from <https://www.coe.int/uk/web/compass/globalisation>
4. Heyets, V. M. (2005). Maybutnye Ukrayiny mizh YeS ta YeEP [The future of Ukraine between the EU and the EAS]. Kyiv: Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].
5. Held, D., & McGrew, A. (Ed.) (2016). *The global transformations reader*. Cambridge: Polity Press.
6. Bardhan, P. (2006, Mar 26). Does Globalization Help or Hurt the World's Poor? *Scientific American*: Website. Retrieved from <https://www.scientificamerican.com/article/does-globalization-help-o-2006-04>
7. Martell, L. (2017). *The sociology of globalization*. 2nd ed. Cambridge: Polity Press.
8. Birdsall, N. (2003, Mar 01). Asymmetric Globalization: Global Markets Require Good Global Politics. *Brookings*: Website. Retrieved from <https://www.brookings.edu/articles/asymmetric-globalization-global-markets-require-good-global-politics>
9. Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and Its Discontents*. New York: W. W. Norton.
10. Hien, M. (2007). The Needs for Endogenous Development in the Era of Globalization: The Case of Thanh Hoa Province DO. *Semantic Scholar*: Website. Retrieved from <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:12930589>
11. Vazquez-Barquero, A., & Rodriguez-Cohard, J. C. (2019 Dec). Local development in a global world: Challenges and opportunities. *Regional Science. Policy & Practice*, 11 (6), 885-897. DOI: <https://doi.org/10.1111/rsp3.12164>
12. Storonyanska, I. Z. (Ed.) (2019). Stale endohenne zrostannya rehioniv Ukrayiny v umovakh detsentralizatsiy [Sustainable endogenous growth of regions of Ukraine in the conditions of decentralization]. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
13. Samimi, P., & Jenatabadi, H. S. (2014). Globalization and Economic Growth: Empirical Evidence on the Role of Complementarities. *PLoS ONE*, 9(4), e87824. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0087824>
14. International Monetary Fund (2007). Globalization and Inequality. *World Economic Outlook*. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781589066885.081>
15. Prasad, E., Rogoff, K., Wei, S. J., & Ayhan Kose, M. (2003). Effects of Financial Globalization on Developing Countries: Some Empirical Evidence. *International Monetary Fund*: Website. Retrieved from <https://www.imf.org/external/np/res/docs/2003/031703.pdf>
16. Hali, E., Levine, R., Ricci, L., & Slok, T. (2002). International Financial Integration and economic growth. *Journal of International Money and Finance*, 21(6), 749-776.
17. Ocampo, J. A., & Martin, J. (Eds.) (2003). *Globalization and Development. A Latin American and Caribbean Perspective*. Retrieved from <https://publications.iadb.org/publications/english/document/Globalization-and-Development-A-Latin-American-and-Caribbean-Perspective.pdf>
18. Rafaela, D., & Walter, S. (2015). Globalization, Labor Market Risks, and Class Cleavages. In *The Politics of Advanced Capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press (pp. 133-156).
19. Wassenaar, W. (2003). Providing services globally: the experience of internet pharmacy. *Healthcare Papers*, 4, 69-74.
20. Baris, E., & McLeod, K. (2000). Globalization and International Trade in the Twenty-First Century: Opportunities for and Threats to the Health Sector in the South. *International Journal of Health Services*, 30(1), 187-210. DOI: <https://doi.org/10.2190/X4XQ-Y1A8-7LWE-LWMA>
21. Pang, T., & Guindon, G. E. (2004). Globalization and risks to health. *EMBO reports*, 5, S11-S16. DOI: <https://doi.org/10.1038/sj.embor.7400226>
22. MacPherson, D. W., Gushulak, B. D., Baine, W. B., Bala, Sh., Gubbins, P. O., Holtom, P., & Segarra-Newnham, M. (2009). Population mobility, globalization, and antimicrobial drug resistance. *EID Journal*, 15(11). DOI: <https://doi.org/10.3201/eid1511.090419>
23. Sigler, T., Mahmuda, S., Kimpton, A., Loginova, J., Wohland, P., Charles-Edwards, E., & Corcoran, J. (2021). The socio-spatial determinants of COVID-19 diffusion: the impact of globalisation, settlement characteristics and population. *Global Health*, 17. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12992-021-00707-2>
24. Voroshylov, O. (2021). Vsesvitniy ekonomichnyy forum u Davosi-2021 [World Economic Forum in Davos-2021]. *National Library of Ukraine named after VI Vernadsky*: Website Retrieved from <http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2021/ukr2.pdf> [in Ukrainian].
25. Syrotyuk, Yu., Oliynyk, Yu., Kholyavka, A., & Chupak, O. (2021, Jan 13). Hlobal'ni bezpekovi, politychni, ekonomichni tendentsiyi u sviti v 2021 rotsi ta yikhniy vplyv na Ukrayinu [Global security, political, economic

- trends in the world in 2021 and their impact on Ukraine]. *Ukrainian studies of strategic research*: Website. Retrieved from <https://ussd.org.ua/2021/01/13/globalni-bezpekovi-politychni-ekonomichni-tendentsiyi-uvsviti-ta-yihnij-vplyv-na-ukrayinu-v-2021-rotsi> [in Ukrainian].
26. Kalyugina, S. N., Pyanov, A. I., & Striyelkovski, V. (2020). Ugrozy i riski intelektual'noy bezopasnosti Rossii v usloviyakh mirovoy globalizatsii [Threats and risks to Russia's intellectual security in the context of globalization]. *Journal of Institutional Studies*, 12(1), 117-127. DOI: <https://doi.org/10.17835/2076-6297.2020.12.1.117-127> [in Russian].
27. Indeks yevointehratsiynoho ekonomichnoho postupu rehioniv Ukrayiny u 2014-2019 rr. [Index of European integration economic progress of the regions of Ukraine in 2014-2019] (2020). *NDO.lg.ua*: Website. Retrieved from <http://ndo.lg.ua/filereader/index/4080/dd14438e8b38b6db131f6368f75f39ef> [in Ukrainian].
28. Horyunov, D., Tvardovsky, A., Koltsov, M., Yuzkiv, V., Sakhno, H., & Prokhorov, B. (2021). *Otsinka ekonomichnykh vtrat Ukrayiny vid tymchasovoyi okupatsiyi Kryms'koho pivostrovu* [Assessment of Ukraine's economic losses from the temporary occupation of the Crimean peninsula]: Analytical note. Retrieved from <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/07/finale-crimea-losses-report-clean.pdf> [in Ukrainian].
29. Heyets, V. M. (2018). Endohenizatsiya rozvytku ekonomiky u vymiri rivnopravnosti vidnosyn derzhavy, biznesu ta sub'yektiv holosuvannya [Endogenization of economic development in the measurement of equality of relations between the state, business and voting entities]. *Ekonomika Ukrayiny – Economy of Ukraine*, 7, 3-19. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_7_2 [in Ukrainian].

Melnyk M. I., Leshchukh I. V. Modern global challenges and trends: diagnostics of impact on the region's endogenous development.

Different approaches to the interpretation of the definition of “globalization” and assessments of its impact on the endogenous development of the state and regions are considered. The paper argues that global trends have a decisive influence on the economy and the potential of endogenous development of the regions of Ukraine in view of: strengthened polycentricity of spatial development; expansion of protectionist tendencies and global asymmetry; reduced level of functionality of international institutions; the beginning of regionalization of virtual networks. Based on the analysis of domestic and foreign scientific literature and analytical materials, the main modern globalization challenges and trends are revealed - strengthening the interdependence of the world's economies; strengthening economic protectionism; growth of external debts of the world; growing inequality in income distribution, widening the gap between rich and poor countries; urbanization, metropolization; political, ideological, and military challenges, etc. The main areas of influence of these megatrends in the context of endogenous development of the region are named - the resistance of the region's economy to cyclical global fluctuations and risks; the region's involvement in global value chains; intellectualization of labor; human potential, knowledge economy, and creative economy; cohesion of spatial socio-economic development; cybersecurity of the region's economy; virtualization of socio-political relations; digitalization; migration and tourist flows, etc. The paper proves that the impact of current global challenges and trends on the endogenous development of the region is multidirectional. Thus, some trends may pose risks and threats to the endogenous development of the region (i.e. cause deterioration of its socio-economic status), and others - may still have positive or neutral results despite the creation of certain threats to the security of the region.

Keywords: globalization, endogenous development of the region, global trends, global challenges, socio-economic development, international trade, financial globalization.

Мельник Мар'яна Іванівна – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: mar.melnyk@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8869-8666>).

Melnyk Maryana Ivanivna – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of spatial development of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Лещух Ірина Володимирівна – кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: ira_leschukh@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3860-0728>).

Leshchukh Iryna Volodymyrivna – Ph.D. (Econ.), Researcher of the Department of spatial development of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Статтю підготовлено в межах виконання НДР «Глобалізаційні чинники та ризики ендogenous розвитку регіонів України», яка виконується відповідно до постанови Бюро відділення економіки НАН України (протокол № 7 від 27.08.2020 р.).

Надійшло 20.09.2021 р.